

SEYİT GARİP MUSA SULTAN TÜRBESİ

NECDET SAKAOĞLU

Anadolu'da kutsal ziyaret yerleri arasında çok önemli bir yere sahip olan Seyit Garip Musa Sultan Tekkesi, kanıtların bulunduğu halk tarafından korunmuş ziyaret yerlerinden biridir. Adına Ankara'da kurulmuş bir dernek de bulunmaktadır.

Zamana karşı yıpranmadan kalabilen türbe 14. yüzyılda Horasan üzerinden Anadolu'ya gelen ve Hacı Bektaş Veli'ye bağlı bir alperen olan Seyit Garip Musa Sultan adına yaptırılmıştır. Yeri Sivas İli Divriği ilçesi Güneşli Köyüne 14 km. mesafedeki bir mezrada bulunmaktadır. Değişik tarihlerde onarım görmesine rağmen tipik bir Selçuklu mimarisi özelliği taşıyan türbe Kültür Bakanlığı tarafından "taşınmaz kültür varlığı" olarak tanınmış ve koruma altına alınmıştır.

Seyit Garip Musa Türbesini Koruma ve Yaşatma Derneği tarafından araştırma merkezimize ulaştırılan belgeleri ve daha önce bu konu üzerinde çalışma yapmış olan değerli araştırmacı Necdet Sakaoglu'nun yazısının bir bölümünü buraya alıyoruz:

"Halkımızın boy, soy, aile tarihlerini doyurucu monografilerle sergileyen araştırmalar henüz yetersiz. Bunun gerekçesi de basit: Han-soylular için belge bolluğu, ilgi alanı genişliği sözkonusu iken, sıradan insanların kökenlerine inebilmek güçtür. Ölü insan harmanlarımızın yaşamlarını ve bıraktıklarını anonimleştirip halkbilimcilerimizin incelemesine sunmamız da iyilikseverliğimizin bir kanıtıdır! Dar çerçevede, kendi aile tarihlerini "dede"den bir kuşak daha geriye götürebilenler, kalıtımsal niteliklerini sezenler de giderek azalıyor. Çağlar boyunca Bedevîled bile bir soybilimi kültürüne sahip olagelmışlerken bizim, imparatorluk kurucusu Osman Bey için, şehnâmecilere Nuhlu Yâfesli, ipe sapa gelmez bir soyağacı düzdürmemiz düşündürücüdür. Bize geçmişimiz unutturan da yine geçmişin bir mirasıdır: Kâğıda, kaleme, belgeye ilgisizlik. Tanıtacağımız Garib Musa ailesi için görebildiğimiz belge sayısının topu topu "üç" olduğunu vurgulayalım. Üç koldan (Musaşeyhoğulları, Pirzâdeler, Ağagil) süren torun ailelere, uzun bir geçmişten sadece üç belge kalmıştır. Buna mukabil, ocak benliği kuşaktan kuşağa aktarılmış ve korunmuştur. Hem de sıkıntılara, göçlere karşın. Bu açıdan, aile torunu Pirzâde Fahrettin (Erdoğan) Sel'in (1874-1958) yaşamı, Garib Musalıların bir insan ömrüne sığdırılmış senaryosu gibidir. Onun, Divriği'nin Yağbasan köyünde başlayıp İstanbul, Balkanlar, Rusya ve Kafkasya serüvenlerinden sonra Ankara'da noktalanmış ömrü, olağanlıktan uzak geçmiş gözüküyor.

Garip Musalılar için rivayet çok, belge az. Rivayetlere güvenilirse, aile atası Garip Musa, 14. Yüzyıl Horasan erenlerindedir. Onunla ilgili lejantı, bir Aşıkpaşazâde uyarlaması deneyerek özetleyelim:

"Bab. Ânı beyân eder-kim Seyyid Garîb Musâ ve Tahta Kılıçlılar niçe gazâ etdiler. Türkistan pîri nâmı ile mâruf Hoca Ahmed Yesevî'nin doksandokuzbin mürîdi var idi. Halifelerin buyruğunda Hicret-i nebevî'den yedi asır sonra Diyar-ı Rum'a göçtüler. Her tâife bir beldede yurd edindi. Arab'a ve Acem'e bağlanmayub Türk töresinde kaldılar. İslâm ile müşerref oldular. Mürşîdleri Hacı Bektaş Velî idi. Horasan Erenleri ve Horasan Erleri ve Tahta Kılıçlılar ve Abdallar ve Alp-erenler, Yesevî an'annesinden

girdiler. Divriği'nin Alan nâm karyesinde Küçük Tekke'de medfûn Seyyid Garîb Musâ dahi Tahta Kılıçlardandı. Oldahi tâfesiyle Rum'a gelirken yol üzerinde bir Ermeni kalaycı, tahta kılıcı ile alay etti.

Garîb Musâ, tahta kılıcın urub merkebin doğradı. Ermeni pîşman olup zâr eyledi. Seyyid, hâline acıdı, Allah'a duâ etti. Merkeb sırtında yükü ile dirilib ayağa kaldı. Ol vakitden beri Ermeni kalaycılar hangi köye gitseler Garîb Musâlu var mı tahkik ederler. Ânın bakırların akçe almadan kalaylarlar. Garîp Musâ'nın Küçük Tekke nâm türbesi ziyaretgâhdır..."

Halk ve aile dilinde "garib" (: yabancı, kimsesiz), bir belgede de "karîb" (: yakın, akraba) adıyla anılan Seyyid Musa'nın gerçek kimliği hiç değilse yaşadığı dönem konusunda kesin bilgi yoktur. Sivas Şer'îye sicillerinde "Garib Musa soyundan gelenlerin incitilmemeleri, askere alınmamaları" konularında kayıtlara rastlanmıştır." Elimizdeki üç belge de bir Garib Musâ'nın yaşadığını doğruluyor. Bunlardan ikisi Divriği Kadısı'na yazılan 1839 ve 1862 tarihli birer emr-i şerif, biri de 1921'de Hacı Bektaş dergâhından verilmiş hilâfetnâme suretidir. Üçüncüde de "Seyyid Garib Musâ evladından" söz edilmektedir. Belgeler, onun Divriği'ye bağlı Alan köyünde gömülü olduğunu da doğrulamaktadır. Yerel geleneklere göre de Seyyid Garib Musâ ile evlâdından Güneş Dede, Divriği'nin Güneş köyüne bağlı Garib Musa (Küçük Tekke) mezrasındaki türbede gömülüdürler. Tekke yıkılmakla birlikte, aileden türbedarların baktığı türbe, bölge Alevilerinin ziyaretgâhıdır. Bu bağlanışa yerli Sünnilerin de bir ölçüde katıldığı bilinir. Sözlü bilgiler, Garib Musa'yı Oniki İmam'ın yedincisi Musâ Kâzım'ın soyundan gösterir. Kuşkusuz bu, manevî bir bağdır ve "seyyid" sanı verilerek resmen onaylanmıştır da. Bektaşî velâyetnâmelerinde, Hacı Bektaş Dergâhı'na bağlı ocaklar arasında Garib Musa Tekkesi geçmez. Bu, Küçük Tekke'nin Erdebil'e ya da İran'daki bir başka dergâha bağlılığı olasılığını düşündürmektedir. Bir rivayet, "Timur'un Sarıkamış'tan geçerken buradaki Garib Musalılar'a saygı gösterdiğini, Aşut Deli Musa/Deliler köyündeki dervişlerin yola halılar sererek Timur'u karşıladıklarını" hikâye eder. Bu sözlü bilgi, Garib Musa'nın 14. Yüzyıl sonunda yaşadığına bir kanıt olmaktan çok, Divriği'den yüzlerce kilometre kuzeydoğuda kalan Sarıkamış'ta da Garib Musalı dervişlerin yaşadığını haber vermesi bakımından önemlidir. F. Kırzioğlu "-Sarıkamış-Kağızman Türkmenlerinin Garip-Musalı Oymağının Pir-ocağı'nın, eskiden Deliler köyünde (93 Harbi'nden sonra ıssız kalan Deli Musa Köyü) iskân ettiğini, Garip-Musalı Alevî Kızılbaşların dedesinin de bu köyde yaşadığını, Pîr Deli Musa'nın ocağı sayılan köydeki tekkenin kapısına 'cigal' denilen, Karşılılarca uğurlu Göle sığırlarının boynuzlarının asıldığını" anlatır. 1404'te Deliler köyünden geçen Clavijo ise şunları yazmıştır: "-25 Mayıs'ta Deliler köyüne vardık. Şimdiki adı Deli Baba'dır. Burada yaşayanlar dünyayı terk etmiş ruhbanlardır. Bu müslüman dervişler, getirilen hastaları nefesleriyle iyi ediyorlar. Reisleri tüm dervişlerden saygı görmektedir. Timur buradan geçiyorken dervişlerin yanına gitmişti. Çevrede oturanlar, kendilerine bol bol adaklar gönderirler. Herkes dervişleri ermiş tanıyor. Sakalları ve saçları traş edilmiş vaziyette, yaz kış sırtlarında eski birer aba ile saz çalıp ilahiler söyleyerek dolaşmaktalar. Tekkelerinin kapısında bir püskül ile ay şeklinde bir resim vardır. Bunların altında da geyik, keçi, koç boynuzları sıralanmış."

Garib Musa için Divriği yöresindeki sözlü birikimler, menkıbe özellikleri taşır: Özetle: "Garib Musa bir dervişin çocuğudur. Karadonlu Canbaba ile fırına giren Derviş Musa, bu sınamadan önce oğlunun Karadonlu Canbaba'ya (Kara Pîrbat) emanet eder. Fırında yanar. Canbaba, Hünkâr'a (Hacı Bektaş) giderken çocuğu da götürür. Kim olduğu sorulunca da "-Musâ'nın garibi!" der. Uzun zaman Hacı Bektaş dergâhında kalan çocuk Musa'nın garibi/Garib Musâ olarak ünlenir. Daha sonra Divriği yöresine gelerek Güneş köyünün arkasındaki yamaca yerleşir...", "Babası kargış vermiş. Dağlar başına

düşesin, grip kalasın demış. Geleninin gideninin eksik olmaması için duâ etmiş...”, “Hakkaniyeti seven, alan el değil, veren ellerden Hakullah müessesesine en az başvuranlardan imiş. Haksızlıklara karşı çıkan bir alp erenmiş. Atının yanında dört arşın boyunda tahta kılıcı asılıymış. Ermeni kalaycıya Alan yazısında rastlamış...”, “Horasan pîrlerindenmiş. Yedinci İmam Musâ Kâzım’ın neslinden, İbrahim Sâhî’nin yedinci göbekten torunu imiş. Hacı Bektaş tekkesinden nasip almış. Hacı Bektaş kendisini Divriği taraflarına gönderirken ‘-Git Musam grip kalasın ‘ demış”.

Bu söylentileri aile bireylerinin tahminleriyle bir arada yorumlayarak Sarıkamış yöresinde yaşanan bir buhran sonrasında Deliler köyünden bazı dervişlerin Divriği’ye gelmiş olabileceklerini, buradaki dervişlere post kavgasına giriştiklerini, sonunda Hacı Bektaş Dergâhı’na bağlandıklarını söyleyip geçeceğiz.

Divriği köylerinde yaşayan (yüzyılı bilinmiyor) “Pir Sultan Abdalım” tapşırmasıyla deyişler söyleyen Halil İbrahim, pîri Garib Musa’ya şöyle seslenmiş:

Yalnız kalmışım dağlar başında
Yeriş Garib Musa gel imdad eyle
Yalnız olduğum size mâlumdur
Yeriş Garib Musa gel imdad eyle
Garib Musa sen bir ulu kişisin
Aile ile Muhammedin eşisin
Car diyende hemen sen ulaşırısın
Yeriş Garib Musa gel imdad eyle
Musa Dedem şeydullaha gidiyor
İnsan zalim olmuş pişman ediyor
Gör ki zâlim kulun bize ne diyor
Yeriş Garib Musa sen imdad eyle
Musa Dedem tekkesini beklesin
Musa Dedem talipleri saklasın
Sizi çağırınlar mahrum kalmasın
Yeriş Garib Musa sen imdad eyle

Karasu'dan aşar oldu yolumuz
Gider olduk görünmüyor önümüz
Amucan uşağı kaldı yalınız
Yeriş Garib Musa sen imdad eyle
Karakış donunda kendi göründü
Geldi ırmak kenarında oturdu
Pir Sultan abdalım işin bitirdi
Yeriş Garib Musa sen imdad eyle

Bu dizelerde, Bektaşiliğin alegorik yönleri yakalanabildiği gibi, Garib Musa'nın, Hızır aleyhisselâmı hatırlatan ermişliği de görülmektedir. Deyişin, ailenin bir bölümünün sıkıntılı göçüyle ilgisi de açık.

Yayınlanmış bir cönkteki betimlemeleri de Kul İsmail'den dinleyelim:

Hey erenler sizi görmeğe geldim
Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim
Dergâhına yüzüm sürmeye geldim
Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim
Dediler bu imiş cihanın varı
Rum Halifesi Horasan pîri
Ol Balım Sultan'ın hem yâdigârı
Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim
İrşad etdi ağaları beyleri
Horasandan kılınç giyen zağları
Ardıç kılıcıyla böldü dağları
Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim
Cümle erden sonra nasibin alan

Tarikat ehlinin kilidin bulan

Firdevs bahçesinin bülbülü olan

Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim

Kul İsmail gördü elhamdülillah

'Aydın' 'lem' yazılmış ismi arşullah

Şükür bus eyledim el hükmülillih

Sultan Garib Musa, Sultan Celâlim

Burada Garib Musa, Bektaşiliğin önde gelen velilerindedir. Balım Sultan'ca yetiştirilmiştir. Eğer bu cönk deyişini bir kayıt sayarsak Garib Musa'nın tarikat kurucusu kabul edilen ve gerçekleştirdiği örgüt ve töre ile Bektaşiliği Osmanlı ülkelerinin her tarafında yayan Balım Sultan'ın bir halifesi olduğu, dolayısıyla da 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyıl başlarında yaşadığı kesinleşir. Bu durumda, 13. Ve 14. Yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya göçen erenlerden olması ihtimali de iyice zayıflar.

Halen Divriği'de Küçük Tekke/Garib Musa mezarası ile Güneş köyünde (burası aynı zamanda bir demiryolu istasyonudur) Alevî-Bektaşî gelenekleri görüldüğü gibi, Divriği'nin Yağbasan, Erşün, Kızılcaören, Üruk, Kilisecik, Susuzlar, Kımıllar, Höbek, Cüksüzer,ce, Dışlık, Sincan, Dumluca, Pengürt, Arhusu köylüleri de bu tekkeye bağlıdırlar. Anzağar köyündeki Ganî Baba (Bektaşî) tekkesi de Garib Musa ailesinden Derviş Ağa'nın torunu Ganî tarafından kurulmuştur. Söylentiye göre Erzurum'dan gelip Güneş'e yerleşen Derviş Ağa'nın iki oğlu Haydar ve Süleyman, Garib Musa mezarında kalırlarken bir oğlu Kanber de Anzağar'a gitmiş. Kanber'in oğulları Sürmeli, Haydar ve Muhammed (Gani Baba) burada doğmuşlar. Garib Musa talipleri, Eskişehir'de, Kars'ın Selim ilçesinde kalabalık nüfuslar oluşturmuşlar.Garib Musa türbesi, ilk ve sonbaharda topluca ziyaret edilmektedir. Adak için gidenlere "tekkeci" denilir. Türbeden alının "cöher", ürün bereketli olsun diye tohumluluklara serpilir. Çocuksuzlar burada kurban keserler. Bundan sonra çocukları olursa (çoklukla deligöz olurlarmış) erkeğe Garip, koza Sultan adı verilir. Türbenin ilerisindeki kurumuş ulu ardıç için, tahta kılıcı yapıldığı ağaç gözüyle bakılır. Ailenin asıl kolunu teşkil eden Musaşeyhoğulları 1950'den sonra mezradan ayrılmışlardır.

Garip Musa için Divriği'de ve Sarıkamış'da türbeler, tekkeler kurulması geleneklerin yerleşmesi, ocağa mensup ailelerle çok sayıdaki taliplerin değişik yerlerde yurt tutmaları, eski Anadolu yaşayışının durağan olmadığını; ilişkilerin ve göçlerin, nedenleri karmaşık biçimde sürüp gittiğini düşündürüyor.

Aile atasının kimliğini ve yaşadığı dönemi bu kadar açıklayabildikten sonra en azından 7-8 kuşağı karanlıklarda bırakıp hesapsız bir adımlama ile 18. Ve 19.yüzyıllara geliyoruz. Sultan Abdülmecid'in tahta çıktığı 1839'daki "umum tevcihat"ta Divriği Kadısına yazılan 13 Ramazan 1255 (20. 11. 1839) tarihli emr-i şerifte özetle: "Aşudu kasabası Alan köyünde gömülü büyük seyyidlerden Garib Musa'nın, torunu Zülfikar ile öteki torunlarının hâlen aynı yerde oturdukları, mülk toprakları bulunmadığından kendilerinin Avarız ve Tekâlif isteğiyle incitilmemeleri" yazılıdır. Belgede, aynı konunun Hicri 1220(1805), 1223(1808) ve 1229(1814) tarihli emr-i şeriflerle de yazılmış olduğu

hatırlatılmaktadır. 24 Muharrem 1279 (22.7.1862) tarihli son bir emr-i şerif, yine Seyyid Zülfikar'dan ve öteki Garib Musa torunlarından vergi alınmaması için Sivas Valisi Zeki Paşa'ya ve Divriği Kadısına yazılmıştır. Bu belgeler gösteriyor ki, Garib Musa torunlarının seyyidlikleri yakın zamanlara kadar sürdüğü gibi, Seyyid Zülfikar da 19. Yüzyılda uzunca bir zaman Divriği yöresinde dedelik yapmıştır.

Necdet Sakaoğlu'nun bu yazısına Garip Musa Sultan soyundan gelen bazı okuyucular tarafından gönderilen cevap ve düzeltme yazılarından ailenin 19. ve 20. Yüzyıldaki hikayesini anlatan bölümleri ve ocağın geçmişi ile ilgili olarak sözlü gelenekten günümüze kadar gelen özellikleri de buraya alıyoruz:

KUTLUAY ERDOĞAN (MEKTUP)

Bu vesileyle şu hususları da açıklamayı, konuya katkıda bulunacağı düşüncesiyle yararlı görmekteyim. Amcam Kâzım (Erdoğan) Efendi, Abdülaziz Halife'nin küçük oğlu Aziz Ağa'nın oğludur. Deli Halit Paşa'nın emir eri olup İstiklâl madalyası sahibiydi. 1914-15 hareketinde, yani "Kaç-göç ve savaş günleri"nde, başından aldığı 10 cm. çapındaki derin kılıç yarası izini ölünceye kadar taşıdı. Korkunç olayı arada bize anlattı. "Bir Rus askerinin ölmesi sonucu Rus birlikleri köyümüzü kuşatmış. Köy delikanlılarını İsmail Efendi'nin evine toplamışlar. Sonra da teker teker çıkartıp başlarına kılıçla vurmaya başlamışlar. Düşenler, kaçabilenler kurtulmuş. İşte babam ve amcam, bu kırimdan kurtulanlardandır. Sakaoğlu'nun yazıda sözünün ettiği üç gencin öldürülmesi ise şöyle olmuş: Dedem İsmail Halife'nin oğulları Ali'yi, Rıza'yı ve İbrahim'i çok sayıda köy delikanlısı ile önlerine katıp Sarıkamış'a doğru götüren Rus солдатları, yolda önce Ali'yi yaralamışlar. Onun düşmesi üzerine Rıza'yı ve İbrahim'i de kılıç darbeleriyle yere yıkmışlar. Anneleri (babaannem) Melek Ana bu feci olayı haber alınca yollara düşmüş. Üzerlerine kar yağmış oğullarının cesetleri başında yas kurmuş. Bu olay, çevrede uzun zaman etkisini korumuştur. Selim'e bağlı Oluklu köyünden olup 1918'de Akyar köyünde şehit düşen ve Havasî mahlasıyla şiirler söyleyen Âşık Dursun'un "Sarıkamış Kırgını Destanı'nda bu konu, şu dizelerle yer almıştır:

"Kür zaman oluptur felek bağında

Neler oldu Asboğa'nın dağında

Üç yiğit, yok onüç ondört çağında

(Ali, Rıza, İbrahim)

Emr-i Hak'tan bu fermana yetiştim."

Sakaoğlu'nun sözünü ettiği Ermeni baskınında da evimize 15 Ermeni soyguncusunun tecavüz ettiğini, bunların eza cefa vererek onbin altınımızı aldıklarını, daha sonra yargılanıp altısının Rus mahkemesince Kars'ta idama mahkûm edildiklerini ve bu mahkûmiyetin infaz edildiğini, diğerlerinin de müebbet hapse mahkûm olduklarını büyüklerimden dinlemiştim. Fakat 1917 İhtilâli nedeniyle yedieminde bulunan yaralarımız bize iade edilmemiştir.

Ayrıca, babam Süleyman Erdoğan, Garib Musa Ocağı'nın devamı için, altı oğlunun arasında Turgut Erdoğan'ı seçmiş, bu ağabeyimiz, lise tahsili yaptıktan sonra köydeki düzeni üstlenmiştir.

Babamızın 1952’de vefatından sonra, annemiz Hamide Hanım’ın desteğiyle kardeşlerinin tahsillerini tamamlamalarında Turgut Erdoğan’ın emeği çoktur. Ocağın devamını da kurduğu otorite ve herkesten kazandığı saygınlık ile sürdürmüştür.

ALİ CEMAL AKGÜN’ÜN MEKTUBU

Efendim, dededen toruna, babadan oğula naklen gelen bilgilere dayanarak arzedebileceğim ki, Garip Musa adındaki bilge zat, Horasan erlerindedir, Gaziyan taifesinden bir Alperendir. Türk soyludur, rivayete göre 90 atlıdan oluşan taraftarlarıyla 14. Asırda (babam bu ocak 600 yıllık Ocaktır derdi), Rum’a gelmiş ve Divriği’nin batısında bulunan eski ve büyücek bir yerleşim bölgesi olan Alan nam karyeden geçip, birkaç km. daha batıda bulunan, bol suları olan bu şirin küçük koyağa yerleşmiştir. Zamanla bu yerleri imar ederek kendine yurt edinmiş, taraftarlarını başka bölgelere göndermiş, söylentilere göre kendisi bilge kişiliği, engin hoşgörüsü, adaletli davranışlarıyla insanları etkilemiş, kuvvetli sezgileri, kerametten ziyade marifetleriyle giderek yöre halkına tüm bir önder olmuş, Tekkesi ise umut kapısı haline gelmiştir.

Biz soyu mensuplarına, Garip Musa’nın Erdebil Tekkesi’yle ilişkisine dair hiçbir bilgi ulaşmamıştır. Buna karşılık büyüklerimizimizin sohbetlerinde Hoca Yesevi diye bir zattan (Ahmet Yesevî olmalı) olumlu şekilde söz edildiğini, Hacı Bektaş Dergâhı’na bağlılıktan bahsedildiğini, Hacı Bektaş-i Veli Dergâhı’nın mürşit kapısı olarak kabul edildiğini birçok defa duymuşumdur.

Yine Garip Musa’ya dönersek, bize ulaşan naklî bilgilere göre, kendisi, maddî-manevî yönden eşsiz önderliği, engin insan sevgisi ve birleştiriciliği yanında, at yetiştirmedeki yeteneği ve doğa hayranlığı ile de tanınan bir insanmış. Tekkesi yakınındaki ulu ardıç ağacına özel bir önem verdiği rivayeti yaygındır. Bunun; çocuğu olmayan çiftlerin Tekke’yi ziyarete gelip kurban kestikten sonra, o ardıç ağacının meyvesi olan küçük taneciklerden birer adet yutmalarından sonra çocuk sahibi olabilmeleri olayından ileri geldiğini sanırım.

Ancak Rum’a gelmelerinden önce de mensubu olduğu topluluğa Tahta Kılıçlar dendiği hususu ve kendisinin de atının eğerinin sağ ön tarafında ardıç ağacından yapılmış yatağan görünümünde büyük bir kılıç taşıdığına bilinmesi, Şaman geleneklerinde ve Dede Korkut hikâyelerinde ağaca özel bir yer verilmesi, İslâm’la müşerref olduktan sonra da, Kâbe’nin eşîğinin, Hazret-i Muhammed’in torunlarının beşiğinin ağaçtan olduğunun deyişlerde terennüm edilmesinin bir arada değerlendirilmesi, bunlardaki doğa ve ağaç sevgisinin eskiliği ve sağlamlığı konusunda fikir edinmemizi mümkün kılmaktadır.

Efendim, Seyyid Garip Musa’nın ilk oğlunun adı Güneş’miş. Güneş dede gençken ölmüş ve babasının türbesine, onun yanına defnedilmiş. Soyundan gelen ve onun adını alan Musa dede olmuş ve Musa Şeyh adıyla ünlenmiş, uzun süre Postnişin’lik görevinin yapmış, Ocağın Tekke’de kalan koluna bu yüzden Musaşeyh Oğulları denmiş. Tekke’den ayrılanların bir kolu Pirzade, diğeri Ağagil aile adlarını kullanmışlar ki, bu aileler şimdi sırasıyla Akgün, Erdoğan ve Erdoğan soyadlarını taşıyan aile kümelerini oluşturmaktadırlar.

Soydan gelenlerdeki doğa ve ağaç sevgisi ve geleneklere bağlılık nedeniyledir ki Musaşeyh Oğullarından Hüseyin Dede’nin oğlan torununa Seltipi, Mahlit Dede’nin bir torununa Garip, Veyis

Dede'nin bir torununa Güneş adları konulmuş, Hüseyin Dede'nin bir torun çocuğuna alperen ismi verilmiştir.

Bu arada ifade edeyim ki, Türk toplumu içinde Alevî-Bektaşî kesiminde kadınlara daha iyi davranıldığı, onların kişilik ve haklarına saygı gösterildiği bilinen bir keyfiyettir. Bu gelenek ocağımız mensupları arasında da sürdürülmüş, kadın haklarına kısıtlamalar getiren Arap orijinli uygulamalara asla yer verilmemiştir. Onların hak ve haysiyetlerine gereken değer verilmiş, yetenekli olanlar aile ve ocak mensupları içinde ayrıca saygınlık kazanmışlardır.

Aile bireyleri arasında birleştirici, yol gösterici, düzenleyici rolleriyle tanınanlardan Zöhre(Zehra) Ana'nın, Elif ana'nın, Hatice Ana'nın, İnsaf Ana'nın , Sultan, Melek, Firdevs Anaların ve okuma yazma bilmesi itibarıyla ailede özel bir yeri olan Hayriye Ana'nın adlarını zikretmek, kadınlarımıza ve kadın haklarına olan saygımızın gereği sayılmalıdır.

Açıklamalarımı, aile büyüklerimizden tanıyabildiklerimin, yeni yetişenleri ve ocağa bağlı insanları yönlendirmek için söyledikleri öğüt niteliğindeki sözlerine yer vererek noktalamak istiyorum.

Babamın amcalarından Ahmet Dede'nin, yeri geldikçe "Kimseye bar olmayın, herkese yar olun, özde sözde bir olun" dediğini; Mustafa Dede'nin, "İyi olun ki, iyilik göresiniz. Elde iyi çoktur, bulmasını bilin" sözlerini; amcam Mahmut Dede'nin "İyiye ser ve, kötüye sır verme. İyi ile yal ye, kötü ile bal yeme. Muhanetle dost olma, yere bakarsan" dediklerini ve nihayet babam Hüseyin Dede'nin yeri ve zamanı geldiğinde, "Cennetin kapısını comartlar(cömertler) açar, doğrunun yolu Cennette biter. Asil azmaz, bal kokmaz. Hakkına razı olmayandan hak razı olmaz" dediğini sık sık duymuşumdur.

Bütün bu açıklamalarıma derginizde yer vereceğiniz umuduyla, araştırmada emeği geçenlere de ayrıca teşekkürler ederim.

Garip Musa Sultan Ocağının ve bağlılarının korunması ve durumları ile ilgili olarak önemli ölçüde belge günümüze kadar gelmiştir. Bu yüzden yazımın başında sözlü gelenek ve söylencelerin buğusu arasından sıyrılarak günümüze kadar gelen bir ocak deyimini kullanmayı uygun görmüştük. Şimdi bu belgeleri de sırasıyla ve hiç yorumsuz olarak yayınlıyoruz.

TUĞRA : MAHMUD'UN OĞLU ABDÜLAZİZ HAN DAİMA MUZAFFER

Şerefli beylerin övücü, kuvvet sahibi uluların itibarlısı, değerli ve hürmetli, izzet ve ihtişam sahibi, yüce Allah'ın lütfuna mazhar olan (inayeti onun içindir) soylu beylerbeylerimden Sivas eyaleti mutasarrıfı (vali) ve şanlı Mecidiye Nişanının üçüncü rütbesinin sahibi Zeki Paşa talihi daim olsun ve fazilet ve alicenaplıkta en önde gelenlerin övücü, iftihar vesilesi olarak nitelikleri ve iyi ahlâkları kendinde toplayan, yüce Allah'ın inayetine mazhar olan ikinci rütbe sahiplerinden adı geçen eyalet muhasebecisi Ahmet, yüceliği artsın ve gerçeği bulan bilgilerin önderi Divriği Kazası naip (hakim; kadı vekili) ve müftüsü o ikisinin ilmî artsın. Ve emsal ve akranlarının övücü diğer meclis azası değerleri artsın. Yüce fermanım elinize geçince bilin ki Divriği Kazasına tabi Aşudu Kazasından Alan adlı köyde gömülü soyluların değerlisi Seyit Garip Musa (yüce sırrı kutlu olsun) evladından ve soyu gerçekten (sahihü'l nesep) şerefli Hz. Hüseyin'e dayanan (Sadat-ı kiram) Seyit Zülfikar ve adı geçen diğer evlatlarının oturdukları mahalde başkaca vergi alınmayı gerektirir, malları ve arazilerinin kullanabildikleri nesne olmadığı cihetle şartlara aykırı vergi talebiyle rencide olunmamaları için

ellerine ferman verilmesini önceden istida etmiş olduklarından ve Divriğ Kazasının seksen adet vergi veren hanesi olduğu ve adı geçen kazaya bağlı köylerin halkı üzerinde kayıtlı vergiye tabi malların ve kazaların yüce emirler ile varit olan vergilerden iş ve deftere bozukluk ve eksiklik gelmemek üzere mallar ve arazi, durumlarına ve güçlerine göre mahallinde genel olarak değiştirilmek ve düzeltilmek suretiyle, kanun yoluyla düzenlenen tevzi defteri uyarınca hisselerine düşeni ödemeleri ve adı geçeni kazada bulunan bahsi geçen Alan köyü sakinlerinden adı geçenin soyca gerçekten şerefli Hz. Hüseyin'e dayanıp (sahihü'l nesep sadat-ı kiramdan olup) kaza ve kasaba ve köyleri taraflarında bilfiil kullanımları altında başkaca vergi alınmayı gerektirir malları arazileri ve fiilen kullandıkları ve ziraat yaptıkları yerler yoksa, vergi talebiyle rahatsız ve rencide olmamaları. Geçerli şartlarından olup, eski vergi defterlerinde kayıtlı bulunduğundan, şartları uyulmak konusunda 1221 (Milâdî 1806) ve 23, 29 tarihlerinde verilen şerefli emirler gereğince 1255 (Milâdi 1839) senesi ramazanın ilk günlerinde; cevherî yüksek biraderim, cennet-mekân, rahmetli Gazi Sultan Abdülmecit Han (toprağı temiz olsun) Hazretleri zamanında dahi yazılı bir şerefli emir (ferman) verilmiş olduğuna ve şahane uğurlu yüce emirlerin şerefli vuku'unda, buna benzer yüce emirlerin şerefli saltanatımın geçerli kaidelerinden bulunduğuna binaen o konuda vaki olan istida üzerine gerekli işlemin yapılmasıyla yazılı olarak işbu yüce değerli emrim çıkarılma ve verilme üzerine: Siz ki mutasarrıf (vali) paşa ve muhasebeci vesair yukarıda adı geçenlerimsiniz, yüce şanlı emrimin içeriği malûmunuz olduğunda adı geçen yazının şartları uyarınca davranış ve hareketle adı geçenin aziz evladının rencide ve haksızlıktan korunmaları hususuna özen ve dikkat eyliyesiniz, bu şekilde bilesiniz, tuğrama itimat kılasınız,

24 Muharrem 1279 (22 Temmuz 1862 Salı) tarihinde yazıldı.

Belge 1. A

Metinden de kolayca anlaşılacağı gibi Sivas Valisi Zeki Paşa'ya gönderilen ferman bölgenin çok eskiden beri ve zincirleme olarak vergiden muaf tutulduğunu göstermektedir. Bir eski yol geçidi olan ve çok eski zamanlardan beri uğrek yeri olan bölgenin aslında gelen geçenlere olduğu gibi ziyaretçilere de sosyal yardım görevi yaptığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bir başka belge de hhacı Bektaş Veli Dergahı ile arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından ilginçtir:

Belge 2

Elhümdülûllah Rabbilalemiyn vel akıybetelil müttâkın velselatı vesselam alâ Resulûna Muhammed ve aleyhi ve suhbihi ecmain ceddi alamız kutbül arifeyn avnel asileyn el Hacı Bektaş Veli (kaddesallahu sırrıhu'l ala ve celli) Horasani efendimiz hazretlerinin tariki aliyesine mensup nazargahlarından Karip Musa oğlu İsmail Baba Aziz-i müşarileyh efendimiz hazretlerinin merkad-i münevverleri tarafına ziyaret eyleyip safa-nazar hayır dua olundu. Ocaklarına müteallik olan Taliban-ı muhibban Tarikata Muhammed Ali üzere kazaya Duayı taat eyleyip sefain enbiya-yı azam ve himmet-i evliyayı ve eazz-ı kirama nail olalar. Alemiyn bağlahat galehat.

11 Recep 74 (1274) Mühür İna Fazırat

Belge 2 a

Belge 3

Elhümdülillah ellezi haleğal insani Alimetülbeyan bi'muru kulu'bül Arifeyn benenvarü tühi israeülfan sümme tahare gulubül alâ ekber Bi nutgu sahibül saman bilhükme vel marifete vel ihsan vesselatı Vesselam seyyidine Muhammed elâ nunil hediye bilkabil vel bega ve Aliyellah uluvvetil hadi elâ tariguy evlişâ bilkelimetül ellezine Vel bürhanı ve alâmin tebihim bil ikrar vessadığı vel ezgan iş bi icazetname ısrarı tevfiik metle envar Tarikatı Muhammede Alihi muhubbet ısrarı hakikat Ahmediyey aynıya cecdi Alemis kutbi Evliya ve Gusil sefa Hacı Bektaş Veli Kuddusi Allah Sırratel Ali Efendimiz Hazretlerinin Tarikatı Aliyyesine mensup zaviyelerinden Garip Musa Abdal zaviye varı evlatlarından ali Halife ve Garındaşı İbrahim Halifeye sefa ve nazar olunup yedine icazetname ata olundu ecdatlarına taalluk muhibben ehli imana itaat ve engiyat edip Aziz Müşar Aliye Efendimiz Hazretlerinin istinayı Keramet penahlarına senevi Evak ve çırak ve nazarlarını ve tarafımıza olana seca ve biha niyazlarının eda ve teslim ve tarikatı Muhammed Ali üzre hareketi ve Devamı devlet Aliye duası hizmetine medavemet Şefaati enbiya ve Hümmet evliya Kerem Efendilerimize mashar olup mucip icazetname ile amel olasınız. Vesselam Alâ mentetbil Horda tahril fiyemmi sabi min şehri Zilfuri Şerif seni silsi aşrın vemabeyni ve elif.

Mühür: El Sebilil Feyzullah Seccade Kerime Hacı Bektaş Evladı

Belge 3 a

Belge 4

İCAZETNAME

Bismillahirrahmanirrahim

Elhamdülillahı ellezi caalen seriat seraha litaliban vel Tarikat endiha Lillâlekeyn vel hakikat şahit Allahu Asleyn ves selevatı vesselam Ali Yedin Muhammedi efdal elamireyn ve hatemel nebiyn eldayı ali mertebetel hakikat Başivahi vel yakıyn ve Ali Ehlibeyte ve eshabe ecmayin ebata bais kutbi İcazetname oldurki cecdi kula'niz kutbil arifeyn kavsel vasileyyn el Hacı Muhammed Bektaş Veli kuddusi sırral Ali Efendimiz Hazretlerinin Halifelerinden Farip Musa Evladı İsmail Dede Mahdumu Ali Dede bu kerre aziz müşer ileih Dergahı Şerifine gelip bir mevcip ehval kadime bir kıta icazetname vermememiz etma sunmak olmakla iş bu icazetname evde mumi ileyhi Ocağına müteallil Taliban ve Mürit iseniz gerektir ki Ecdadına idah geldiğniz riayı mumi ileyhi hakkında da icra ederek tabii ve mensup olasınız ve nitekim mümi ileyh Ali Dede bini sığındığı şeriata mesküre üzere icrayı bini Tarikatı salihin mücibince sırrı ve hareket vellukat Hamsede Patişahı İslamiye Efendi Hazretlerinin damadı emmayı ve İkbal Şahzadeleri ev Ayiye habiresine medavemet ve her halde hilafından mücibet ve men adet adediniz. Vesselam

İmza Aliman Tep'i 11 Recep 74

Belge 4 a

Belge 5 a

Elhamdulillah Rabbil Alemine Vesselavatı ves selam Ala Kulabil Arifeyn Amma bayt fehminde el kitap Garip Musa Evlatlarından Mustafa Çelebi Kutbybil Arifeyn El habi Bektaşî Veli Kudusi sırral aziz Hazretlerinin Dergah Aliyesine dahil olup Tarikat Aliyemiz üzere Kurbanı heyin dergahımızda Kurbanı Kabul ve hora geçip tekvayı temiz yüzü ak yuduğu pak Verdiği Helal cümlemiz hubbi nazarla razı ve hoşnut olup Taliban ve Kardeşlere Tarikat Aliyemiz üzere her ne emre Mühübbet ederse amel ve itibar Edip sözünden taşra hareketlerinde olmamak için yedine iş bu icazetname verildi.

Tahriri Şehri Şaban Şerifesine seba ve asru mahi.

Mührü : Abdulvari

Hatamül Fakrii

Abdulsami Fakrı

Hami

Bu İcazet namenin Aslı: Hüseyin Şengü'dedir.

M.K.

Belge 5

Belge 6 a

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Elhamdulillah Ellezi sedrül Arifeyn ve Nuru mekded kılıp Ennelkime Ya Nurul el hediye ve Ala Vesselavatı vesselam Ala Seyyidinel enbiyayı ve mürseline alal Masumeyn el tabiyeye el tahireyn gövher ve zata hakikat şehri badan mülki Kerametzade selale ala imatül tehiyet Evliyayı velayet ve sadır adayı kulbiyet men hüvel talibat vel hakikat agnayı cediti alayı kutbi nuriye ve util vesselimine Hacı Bektaş Veli kuddusil Ali Efendimiz Hazretlerinin Tarikat Aleyhisine nazargahlarına Garip Musa Evlatlarından bendi Mustafa Çelebi Evladı Seyyid Safi Çelebiye tarafımızdan safaniyet Dua olunur. Yedi'ne icazet name Veriyor takvayı temiz Yüzü Ak yuduğu şamil İcazetlerine sefale olan Taliban Ehli İmam Tarikat Muhammet Alinin Erkanı üzere..... Şefaate Enbiyayı Aleyhim Esselam ve Hümmet evliyayı keramete olası ve Kutbu üzere lezet Tarikat aleyhisine ameline Seyyidine içtihab ve effal NameyiAzametli Hubül fil alem mülki vefaya alem kubbeyi hacet beni adem Şahlarınadevam ömrü Devletleri için duaya Enbiyalarına vesselam Ala Mütebil olur.

Mühür: Hademül Veli

El Yoğmil Evladı 52/23

Fahrettin Erdoğan, Türk Ellerde Hatıralarım, Ankara Yeni Matbaa 1954. O, bu önemli hatıra kitabında, Divriği'deki öğrenimini, İstanbul'da amcasının yanında geçirdiği günleri,

1894'te Bulgaristan'a geçişini, buradaki Divriği tüccarları, 1897'de Sarıkamış'ta amcazâdelerini buluşunu... uzun uzun anlatır. Bu hatıra kitabı, bir Anadolu çocuğunun 15 yaşında köyünden çıkıp ülkeleri dolaştıktan sonra nasıl saygınlık kazandığını, yerel örgütlerde görev aldığını, 46 yaşında da TBMM'ye katılabildiğini örneklendirmesi bakımından ayrıca önemlidir.

Sivas Şer'îye sicillerinin (tasnifsizdir) tamamını inceleyen İbrahim Aslanıoğlu'nun 20 Ocak 1988 tarihli mektubu. Aslanıoğlu, Garib Musa için yazılı belge bulmanın mümkün olmayacağı görüşündedir. Yağbasanlılara göre "Karadeniz" adlı kitabın 11. sayfasında, Hazret-i Hacı Bektaş-ı Veli zamanında Horasan edenlerinden Ebul Hasan Harkanî, Ali İbn Câfer, Ebulkasım Kerkânî, Ali İbn Abdülvahid, Ebu Ali Kaydî, İbn Fâzıl, İbn Muhammed, Tavuz İbn Karib Musa'da onbirinci halife" imiş. Bu bilgiyi, adı geçen kitaptan, 1948'de Çelebi Ali Rızâ Efendi çıkartmış...

Her üç belgeyi de Sn. Kutluay Erdoğan temin etmiştir.

Belgelerdeki ortak ifade şudur: "Kazâ-i mezbura tâbi Aşudu kasabasında Alan nam karyesinde medfûn eizze-i kirâmdan Seyyid Garib Musâ akdesse sırrahü'l-aziz..." Aşudu, Divriği toprağından bir yörenin adıdır. Aşudu Tekke, Höbek, Yalnız Söğüt, Yellice, Kuluncak, Çüksüzer, Kurtbeyaz köyleri ve İnallı mezrası bu yöre içinde kalır. Aşudu Tekke'deki türbede ise Hüseyin Abdal'ın yattığı bilinir. (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili Okutmanı Sn. Kutlu Özen'in 10. 2. 1988 tarihli mektubundan)

"Seyyid", manevî silsile ile Hz. Ali'ye mensup olan, onun Hüseyin adlı oğlunun soyundan gelen kişilere verilen unvandır. (Bu konuda Bknz. N. Sakaoğlu, "Seyyidlik Sarığı Sarmak", Tarih ve Toplum, Şubat 1985 sayı: 14, S. 35 vd.)

"Güneş adı düşündürücüdür. Alevilikte Doğacılık oldukça egemen. Örneğin Dersim'de eskiden, güneşe dönüp ilk ışığının vurduğu yere secde etmek ve orayı öpmek ibadetmiş. (Ömer Kemal Açar, Tunceli Dersim Coğrafyası s.24, vd. İst. 1941) Hıristiyanlıkta Zerdüştlüğü birleştiren Manikeen inancına mensup Munzur-Dersim Türkmenleri arasında ise "Güneş Oğlu" (:Arevordik) denen Kızılbaşlar varmış. (F. Kırzıoğlu, Kars Tarihi cit 1, s.288, İst. 1953)

Hicrî 1255 tarihli emr-i şerifte, III. Seli, IV. Mustafa, II. Mahmud dönemlerindeki berat yenilemelerinde de Garib Musa'nın büyük seyyidlerden olduğuna ilişkin beratlar yazıldığına dâir bir cümle vardır.

Sarıkamış'taki "Aşut" a karşılık Divriği'de de "Aşudu" adının geçmesi önemlidir. Sarıkamış'a yakın bir demiryolu istasyonunun adı da hâlen "Aşıt"tır.

Kırzıoğlu, Clavijo'nun "derviş" yerine "keşiş" deyimini kullanmasını "Farsça ile Ermenice'deki keşiş'in manastır rahibi anlamına geldiğini, Kitab-ı Dede Korkut'da bu sözün "gâvuzbaşı" anlamında geçtiğini, Deli Musa'daki "deli"nin ise Dede Kurkut'ta "yiğit-gözüpek" (Oğuznamelerdeki Deli Tondar, Deli Karçar, Deli Budak gibi) anlamı taşıdığını, Deliler köyündeki dervişlere Clavijo'nun, manastır rahiplerine benzeterek Müslüman dininin Kızılbaşlığına döndüklerinin, Oniki Havari yerine de Oniki İmam'ı benimsediklerini, bunlara, kopuz çalıp soylama/koşma söyleyerek gezen eski ozan/kamların geleneğini yaşatan Oğuzlardan olduklarını" anlatarak yorumlamış. (a. g. E. S. 476 vd.)

Timur Nezdinde İspanya Elçisi Klaviyo, Timur Devrinde Kadis'ten Semerkand'a Seyahat 1. Kısım (Tercüme eden ö. Rıza Doğrul) Kanaat Basımevi İst. 1938, s.103-4)

Sn. Kutlu Özen'in 11. 7. 1980'de Divriği Karageban Köyü Ömerli mezarında İ. Hakkı Çaylı'dan, 28. 8. 1986'da Güney köyünde Balı Culha'dan, Divriği merkezinde 3.4. 1988'de Garip Tuncay'dan ve Süleyman (Akgün) dededen derleyip bize gönderdiği notlardan.

İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, Erman Yayınevi, İst. 1984, s. 422-3

Kutlu Özen'de bulunan cönkten.

Kutlu Özen'in 11. 7. 1980'de Divriği'de, 28 . 8.1986'de Höbek köyünde, 10 .2.1987'de Divriği'de konuyla ilgili olanlardan derlediği notlardan.

Ali Cemal Akgün, Musaşeyhoğulları'nın Küçük Tekke'deki evinde doğup büyüdüğünden, tekke, kurbanevi, aileye mahsus ev, "birlik odası" denen ilginç mekân vs. konularında bilgiler vermiştir"